

До питання заснування села Гурівки Долинського району.

Історія колись великого села Гуриного, як ще називають це село, цікавить багатьох жителів села, краєзнавців і навіть поетів {1}. Спробуємо розібратися ким була заснована Гурівка.

Один з найвідоміших фольклористів і краєзнавців Придніпров'я М.С. Шеремет (*27.06. 1925, с. Варварівка - †2010, м. Кривий Ріг) вмістив в своїй збірці {2} чудовий переказ про походження назви села, який хотілось би нагадати читачам повністю:

"Яких тільки перевідок не ходило межі старими гурівчанами про лісовиків, перелесників, відьом, водяників та іншої нечисті, а найбільше про походження назви рідного села. Всі сходяться на думці, що їхній Гурівці років триста, а може, й більше. Називали її по-різному: ще коли була зимівником – не то Гуртовим, не то Гурую, а коли стала селом – Гуриною і Гурівкою.

Одні знавці пов'язували історію села зі старовинним чумацьким шляхом. Широкою стрічкою він прямував поза дубовою дібровою, перетинав Бокову і тягнувся в бік Криму, звідки чумаки везли сіль. Колесами і воловими ярмами без кінця поскрипували чумацькі хури. Іржали стригуни, мекали вівці, яких гуртоправи з віддалених зимівників провадили в Січ. На ніч табуни коней і отари овець заганяли на вигонах межі Боковою і Глибокою балкою у великі загони та кошари. Від тих загонів, кошар та куренів для гуртоправів худоби започаткувався зимівник, який прозвали Гуртовим.

- *То де ж поділася та назва? – кепкували інші й показували в бік Романового дуба на Гнилушці. – Звідти пішло наше коріння.*

Біля озерця, виявляється, поселився відставний січовик Роман. Поки був хвацьким рубакою, служив охоронцем отамана Сірка, згодом вістовим. Ходив з ним у походи. А підкралася старість – передав свою справу відчайдуху Івану Гурі й поселився на Гнилушці. Оскільки кошовий звався Іваном, вістового почали кликати Івасем. Де Сірко, там і він. Охороняв кошового, мов рідного няня. Помахом шаблюки відчикрижував кримчакам руки разом із ятаганамі.

Провідував Івась свого незваного батька, а коли Сірко помер, поселився біля Романа. Невдовзі там був заснований зимівник зашелестів вітами дубок. Звідтоді його звать Романовим, а зимівник, що переріс у велике село, Гурівкою.

Так це чи ні, ствердно не скаже навіть свідок тих далеких подій – Романів дуб, бо давно розпрощався із зеленими штанамі. Стовбур у три обхвати біліє, мов слонова кістка, біля озерця і мовчить."

Як я вже писав на шпальтах цієї газети, майже всі легенди та перекази починаються словами «Було це за часів батька Хмеля...» або «Було це років 300 тому...», тому брати це до уваги не варто, як і прив'язку до отамана Сірка, який жив в середині XVII ст. Дуже вже хотілося щось славне і величне внести в той чи інший переказ чи легенду, от і приписували від себе оповідачі, як кажуть «для красного слівця». Але в вище поданому переказі зустрічаємо Романа і Романів дуб, біля якого той жив і Івана Гуру. Вказується, що Роман і був засновником Гурівки.

Подружжя вчителів гурівської школи Ламанові, лауреатів премії ім. Ястребова, в своїх розвідках з історії рідного села {3} пишуть з цього приводу наступне:

«Після розгрому Запорозької Січі 1775 року частина козаків, як відомо, подалася на південь, за Дунай, а от січовик Гурій залишився в рідному степу. Він вибрав розкішне місце поблизу річки Бокової і там заклав хутірець. Великою пасікою, білими гречками та

буйними пшеницями славився Гуріїв хутір. Минали літа. Три Гурієві сини поселилися поряд...».

Звернемося до архівних документів. Виявляється, що згадка про Романа, як засновника села, правдива і це підтверджується документально. Відомий київський історик, лауреат премії ім. Ястребова А.В. Пивовар, який в своїй статті {4} до I випуску альманаху «Інгульський Степ», крім іншого, пише наступне:

«Більш конкретні відомості щодо осадчих державних слобід на теренах колишнього Запорозжя зустрічаються в матеріалах Херсонської губернської креслярні (ДАХО), в описах втрачених справ Новоросійської губернської канцелярії (ДАДО), окремі з копій яких збереглися в фондах Н.Полонської-Василенко (НА ПУ НАН), де, зокрема, згадуються осадчі ... слободи Гурівки – Роман Гура, колишній поселенець слободи Маржанівки (там же, спр. 569, н. 364; НА ПУ НАН, оп. 2, спр. 145, арк. 28; ЦДІАК України, ф. 229, оп.1, спр. 358, арк. 185)...»

Також те, що Роман з прізвищем Гура існував і жив саме в Гурівці, підтверджує виявлений запис в метричній книзі Свято-Покровської церкви за 1788 рік {5}, де він значиться, як житель гурівський. І частковим підтвердженням процвітання його господарства є факт з тієї ж метрики, що в служінні у нього була Наталія, жінка першого гурівського священика ієрея о. Василя Соколовського (* бл. 1735 – †07.08.1796, Гурівка). Цілком ймовірно, що Герасим Гуренко, Григорій Гуренко і Дмитро Гуренко (*бл.1743 - †20.03.1809, Гурівка) це три його сини, про які згадують дослідники {3}. Всі вони фігурують в метриках гурівської церкви за 1786-1810 рр. {5}. Якщо Дмитро Гуренко син засновника села Романа, то приблизною датою народження Романа є 1713 рік. Також в метриці 1786 року є запис про Михайла Гуру, можливо брата Романа. Як бачимо, ні Івана ні Івася Гури поки що не виявлено.

Серед перших родин села в метриках Гурівки {5} фігурують такі прізвища - Дудник, Зуб, Левченко, Литвин, Малий, Науменко, Олійник, Сердюк, Стріха, Таран, Ткач, Шаповал, Швець, Школа, Чорний, Чуприна та інші. Цікаво, що деякі з цих прізвищ також зустрічаються в документах 1773-74 рр. серед козаків – тимчасових жителів згаданої вище сл. Маржанівки (зараз с. Іванківці Знамянського р-ну), але відповідність тієї чи іншої особи ще потрібно досліджувати.

Що ж стосується питання точної дати чи хоча б року заснування Гурівки, то поки що про це писати зарано. Картографічні джерела в цьому питанні не допоможуть, бо навіть на відомій карті Новоросійської губернії 1779 на річці Боковій вказані тільки сл. Прожоги і сл. Бойківка. Вперше на картах сл. Гурівка зустрічається досить пізно – в 1790-тих роках. Наприклад, на карті 1793 року, фрагмент якої подається:

Для визначення дати заснування Гурівки необхідно детально проаналізувати архівні документи. Поки що читачам пропоную ознайомитися з декількома версіями:

- 1) Гурівка бере початок після руйнування Січі, тобто після 1775 року, як пишуть її дослідники {3},
- 2) Гурівка заснована в 1774 році, яким датується архівна справа {4}, де згадується зимівник на р. Боковій козака Донського куреня Хоми Чорного. Згодом Хома Чорний фігурує в метриках Гурівки за 1780-ті роки {5}, як її житель. Але потрібно довести, що це одна і та ж персона.
- 3) датою заснування села є квітень 1768 року – рік архівної справи {4}, де вказується зимівник козака Дядьківського куреня Петра Литвина при р. Боковій. Як зазначено вище, Литвини зустрічаються серед перших гурівчан.

Планую написати про подальші дослідження на сторінках вже III випуску альманаху «Інгульський Степ» і на шпальтах газети «Провінція».

Сердюк Владислав,
історик, видавець. Київ.

1 – Григорій Гусейнов. Господні Зерна. Кривий Ріг, 2000. Книга 1. С. 48 – 57. Яр Славутич. Трофеї. Едмонтон, 1963. С. 303 – 306.

2 – На ймення козака Івася Гури./Михайло Шеремет. Я родом з Варварівки. В 2-х томах. Дніпропетровськ, 2009. Том 1, с. 275-276.

3 – Ламанови С. і С. Історія Гурівки./Легенди та перекази Криворіжжя. На землі, На рідній... Дніпропетровськ, 2014. Книга восьма. С. 68-69.

4 – Пивовар А.В. Поселення Правобережного Запорожжя в 2-й пол. XVIII ст./Інгульський Степ, альманах. Київ, 2016. I випуск. С. 16, 34, 36.

5 – Державний архів Одеської області. Фонд Херсонської духовної консисторії. Метричні книги Покровської церкви сл. і с. Гурівки за 1786-1809 рр. Фонд 37, опис 3, справи 13, 15, 17, 18, 22, 26, 29, 43, 47, 50, 59, 62, 64, 70, 78, 83, 85, 100, 103, 112, 117, 124, 132.